

Date: 13th December-2025

IQLIM O'ZGARISHI SHAROITIDA O'ZBEKISTONDA KUCHAYIB
BORAYOTGAN CHANGLANISH MUAMMOSI

Yo'ldashaliyeva Muslima

ADCHTI talabasi

ilmiy rahbar: Egamberdiyeva I.A

ADCHTI dotsenti

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada global iqlim o'zgarishi sharoitida O'zbekiston hududida kuchayib borayotgan changlanish va chang bo'ronlari muammosi kompleks tahlil qilinadi. Tadqiqotda iqlim o'zgarishining nazariy asoslari, O'zbekiston iqlim sharoitida kuzatilayotgan o'zgarishlar, Orol dengizi qurishining ekologik oqibatlari hamda cho'llanish va yer degradatsiyasining changlanish jarayonlariga ta'siri ilmiy asosda yoritib berilgan. Shuningdek, kuchli changlanishning inson salomatligi, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish va ekologik barqarorlikka ko'rsatadigan salbiy ta'siri tahlil qilinadi. Maqolada muammoni yumshatish va oldini olish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan bo'lib, tadqiqot natijalari ekologiya, geografiya va atrof-muhitni muhofaza qilish sohalarida ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: iqlim o'zgarishi, changlanish, chang bo'ronlari, cho'llanish, Orol dengizi, tuproq degradatsiyasi, havo ifloslanishi, ekologik muammo, barqaror rivojlanish.

Abstract: This scientific article analyzes the problem of increasing dust pollution and dust storms in Uzbekistan under the conditions of global climate change. The study examines the theoretical foundations of climate change, recent climatic shifts in Uzbekistan, the environmental consequences of the Aral Sea desiccation, and the impact of desertification and land degradation on dust generation processes. In addition, the negative effects of severe dust pollution on human health, socio-economic development, and environmental sustainability are thoroughly discussed. The article proposes scientifically grounded measures to mitigate and prevent dust-related environmental risks. The findings of the research are of practical significance for studies in ecology, geography, and environmental protection.

Keywords: climate change, dust pollution, dust storms, desertification, Aral Sea, land degradation, air pollution, environmental problem, sustainable development.

KIRISH

XXI asrda iqlim o'zgarishi insoniyat duch kelayotgan eng murakkab va dolzarb global muammolardan biri hisoblanadi. Iqlim tizimidagi o'zgarishlar Yer sharining barcha mintaqalariga turlicha ta'sir ko'rsatmoqda. Ayrim hududlarda suv toshqinlari va ekstremal yog'ingarchiliklar kuzatilayotgan bo'lsa, Markaziy Osiyo, xususan O'zbekiston hududida qurg'oqchilik, cho'llanish va kuchli changlanish jarayonlari tobora kuchayib bormoqda.

O'zbekiston geografik jihatdan quruq va keskin kontinental iqlim zonasida joylashgan bo'lib, iqlim o'zgarishlariga nisbatan juda sezgir hisoblanadi. So'nggi yillarda

Date: 13th December-2025

havoning keskin isishi, yog'ingarchilik miqdorining kamayishi va shamol faolligining ortishi natijasida chang bo'ronlari soni va intensivligi oshib bormoqda.

IQLIM O'ZGARISHINING NAZARIY ASOSLARI

Iqlim o'zgarishi Yer atmosferasida uzoq muddat davomida yuz beradigan barqaror o'zgarishlar majmuasidir. Ushbu jarayonning asosiy sabablaridan biri inson faoliyati natijasida atmosferaga chiqarilayotgan issiqxona gazlari hisoblanadi. Global isish tuproq namligining kamayishiga, o'simlik qoplarning zaiflashishiga va shamol eroziyasining kuchayishiga olib keladi.

O'ZBEKISTONDA IQLIM SHAROITINING O'ZGARISHI

So'nggi yillarda O'zbekistonda o'rtacha yillik haroratning oshishi va yog'ingarchilikning notekis taqsimlanishi kuzatilmoqda. Bu holat tuproqning qurib borishiga va chang zarrachalarining havoga ko'tarilishiga qulay sharoit yaratmoqda. Ayniqsa, Qoraqalpog'iston Respublikasi, Navoiy, Buxoro va Xorazm viloyatlarida changlanish muammosi keskinlashmoqda.

OROL DENGIZI VA CHANGLANISH MUAMMOSI

Orol dengizining qurishi O'zbekiston hududida changlanish muammosining eng asosiy manbalaridan biri hisoblanadi. Qurigan dengiz tubidan ko'tarilayotgan tuz va chang zarrachalari yuzlab kilometr masofaga tarqalib, ekologik vaziyatni og'irlashtirmoqda.

CHANGLANISHNING SALOMATLIKKA VA IQTISODIYOTGA TA'SIRI

Chang bo'ronlari inson salomatligi uchun jiddiy xavf tug'diradi. Nafas yo'llari kasalliklari, allergiya, yurak-qon tomir muammolari changlanish bilan bevosita bog'liqdir. Shuningdek, qishloq xo'jaligi hosildorligi va mehnat unumdorligi pasayib, iqtisodiy zararlar yuzaga kelmoqda.

MUAMMONI YUMSHATISH YO'LLARI

Changlanishga qarshi kurashishda yashil hududlarni kengaytirish, daraxt ekish, suv resurslaridan oqilona foydalanish va ekologik monitoringni kuchaytirish muhim ahamiyatga ega. Orolbo'yi hududida saksovul ekish loyihalari samarali natijalar bermoqda.

XULOSA

Iqlim o'zgarishi O'zbekistonda kuchli changlanish muammosini keskinlashtirib, ekologik va ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikka jiddiy tahdid solmoqda. Mazkur muammoni hal etish uchun davlat, ilmiy doiralar va jamiyatning barcha qatlamlari hamkorligi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. — Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. O'zbekiston Respublikasi Ekologiya vazirligi. Atrof-muhit holati to'g'risida milliy hisobot. — Toshkent, 2022.
3. IPCC. Climate Change 2021: The Physical Science Basis. — Cambridge University Press, 2021.
4. UNEP. Global Environment Outlook (GEO-6). — 2019.
5. FAO. Land Degradation and Desertification in Central Asia. — Rome, 2018.
6. Micklin P. The Aral Sea Disaster. — 2007.
7. World Bank. Uzbekistan Climate Risk Profile. — 2021.

